

(Данас, 16.4.2010)

Писмо Његовој светости патријарху господину Иринеју и Светом архијерејском синоду

Као вишегодишњи потпредседник Координационог центра за Косово и Метохију био сам одговоран за повратак Срба на КиМ и заштиту споменика културе. У околностима које су настале у Рашко-призренској епархији сматрао сам да сам дужан да дам допринос објашњењу неких чињеница које су биле у мојој надлежности.

Оне су садржане у мојој књизи *Ампутирано Косово – одбрана Милошевића која траје* (издао Данграф-Данас, 2007) коју сам својевремено поклонио Његовој Светости Патријарху господину Павлу. Овде ћу се задржати само на четири чињенице, позивајући се на странице у књизи у којој су ближе описане.

1. Познато је да је најрадикалнији шеф УНМИК-а Михаел Штајнер уложио све снаге да надлежност државе Србије за споменике културе на КиМ пренесе на албанске власти, иако је одговорност за њих по Хашкој конвенцији имала држава (моја књига *Спасавање културне баштине Србије и Европе на Косову и Метохији*, 2002). Начин да то оствари био је да Епархија рашко-призренска постане надлежна за споменике, а да потом постигне да она потпише споразум са албанским министром културе. Координациони центар за КиМ, знајући за ово настојање, чинио је што је могао да то спречи (упутио је и писмо председницима Тадићу и Коштуници, белешка у књизи 25. 11. 2004). Дана 26. августа 2004. (белешка у књизи) прочитао сам интервју владике Артемија у новинама да је с УНМИК-ом потписао споразум о обнови споменика на Косову. Стицајем околности, то сам ускоро могао да проверим код надлежних у УНМИК-у и, на моје запрепаштење, видео да је споразум потписао с албанским министром културе, а да је УНМИК потписан као сведок. Оцену овог поступка који је рушио сва наша настојања, као и мој коментар не дајем овде јер су садржани у књизи (белешка од 26. августа 2004).

2. Са владиком смо више пута постигли сагласност да је заштита споменика културе на КиМ по закону надлежност државе, као и у свим државама Европе, а да о онима који немају тај статус води бригу Епархија (белешка 15. октобар 2003. и 23. април 2004,

закључци). Међутим, владика је упорно настојао да оствари надлежност Епархије, па је крајем 2003. образовао и Савет „који ће надзирати или непосредно учествовати у планирању, пројектовању и изградњи храмова...“. На седници Координационог центра за КиМ (стр. 292) потврђено је да су надлежности Савета супротне чл. 75 и 126 Закона о заштити споменика културе. Настојање владике да Епархија има паралелну службу с државном остварено је у време док је директор Републичког завода за споменике културе била гђа Марковић, потом образовањем епархијске Канцеларије за културну баштину у Београду, иако постоји Покрајинска служба за споменике културе Србије у Лепосавићу,

3. Као иницијатор и организатор ревитализације манастира Бањске, добио сам подршку да нам први корак буде подизање конака да би манастир добио монахе који би га чували и тако обезбедили да се остваре радови на његовој ревитализацији. Већ почетком децембра 2003. почели смо радове на обнови цркве (белешка 19. 12. 2003. на стр. 283); ангажован је архитекта, специјалиста за средњи век и у договору с њим, у унутрашњости цркве, дуж зидова до куполе постављене су скеле. У присуству владике и игумана и игуманија свих манастира на КиМ конак је предат Епархији 29. 12. 2003. (белешка 29. 12. 2003). Свечаности су присуствовали и представници српских општина на КиМ. После пола године, неочекивано, директор Покрајинске службе за споменике културе на КиМ обавестио ме је, с огорчењем (белешка 2. 8. 2004), да је морао да скине скеле из унутрашњости цркве, јер се уноси олтар за служење литургије. Епархија обуставља радове на обнови једног од четири највреднија споменика културе на КиМ да би га претворила у пригодну богомољу. Потом сазнајем да владика организује свечаност поводом отварања конака у Бањској (белешке 15. и 17. 8. 2004). На свечаности службено није ни поменут Координациони центар за КиМ. Учесници у изградњи конака, који су самоиницијативно присуствовали свечаности, били су запрепаштени кад су видели да су песком затрпани конзервирани зидови средњовековних конака на чијој је конзервацији рађено десетак година, а да је двоспратни лапидариј (за изузетно вредне археолошке остатке манастира) променио намену у позорницу. Спречавање започете ревитализације цркве, затрпавање конзервираних археолошких остатака манастира, промена намене лапидаријума, све су то кривична дела по Закону о заштити споменика културе Србије.

4. Координациони центар за КиМ улагао је велике напоре у придобијању Унеска и генералног директора Коиширо Мацуре да подрже нашу стратегију у очувању споменика културе на КиМ. Генерални директор је прихватио да нам упути писмо да УНЕСКО подржава Хашку конвенцију, насупрот томе што јој се супротстављао М. Штајнер, а када смо, два пута, тражили долазак мисије УНЕСКО за заштиту споменика на КиМ, он је оба захтева спровео. Приликом боравка друге мисије Унеска (после албанског вандализма на споменицима културе Србије, марта 2004), иако смо се с владиком о њеном раду детаљно споразумели у присуству сарадника обе стране (белешка 23. 04. 2004) Човић је у сагласности с Артемијем оспорио рад комисије Унеска и захтевао нову мисију, за што Мацура није нашао ниједан вредан разлог (белешке 30. 04, 3. 05, 5. 05, 6. 05, 7. 05. 2004).

Иако су резултати рада ове мисије били изванредно повољни по Србију (белешка стр. 329) Човић и Артемије остали су код негативног става о мисији Унеско, па је Епархија изјавила да је „у току припрема нове мисије Савета Европе уз учешће српских експерата и представника СПЦ“ (белешка 11. 9. 2004. и 26. 1. 2005). Учињена је двострука грешка; за дуго времена доведена је у питање сарадња с Унеском, а очекивања су усмерена према Савету Европе иако је било познато да Савет признаје само албанске власти а не Србије и да је носилац активности да се надлежности за споменике културе на њих пренесу (припремили су закон о споменицима културе за КиМ, а иницирали да се стручна сарадња албанских власти око споменика пребаца са стручних установа Србије на Европски центар за византолошке студије у Солуну (белешка 6. 4. 2004).

У вишегодишњој сарадњи с владиком, разуме се, постоје и позитивни и негативни случајеви. Позитивни су да је прихватио да обиђемо манастир Будисавце (који је остао без бриге и државе и Цркве), да је остварио предлог да напуштenu цркву Богородице Љевишке прогласи метохом манастира Светих Арханђела, што нам је омогућило да га од напуштеног претворимо у активни споменик Србије (стр. 268), да је прихватио да уместо неприхватљивог пројекта уређења порте манастира Грачаница, коју су му израдили некомпетентни техничари („Раде Неимар“), прихвати предлог о расписивању конкурса (стр. 269), који је изванредно успео, али чију реализацију није прихватио (стр. 285 и 286). Негативни, осим наведених, били су, на пример, недозвољена доградња старог конака манастира Грачаница која ме је обавезала да владици кажем да тиме може онемогућити упис Грачанице у целини у Списак светске баштине (што се догодило, али смо успели да то променимо, белешка 15. 10. 2003) или да на месту срушеног манастира Зочиште подигне цркву по пројекту невредне нове цркве (владици сам рекао да поступа исто као и Албанци, јер укида српске средњовековне споменике), па је Координациони центар платио и откуп лошег пројекта и израду новог који је био успешна реконструкција старог из XIV века. Моји сарадници су били изненађени кад су сазнали да Епархија оснива своје профитно предузеће, а посебно да владика тражи да оно, тј. „Раде Неимар“, изводи радове на споменицима културе. Упозорили су ме да то предузеће нема квалификовано особље, па смо то владици саопштили и, не једном, његове захтеве одбили. Ова сарадња мојих сарадника и моја скоро искључивио је била са владиком. Архимандрит Симеон, који се сад помиње, у тој сарадњи није био више од присутног учесника. У искључивој жељи да испуним своју дужност и у нади да ће надлежни органи државе Србије и Рашко-призренска епархија имати односе као и у свим епархијама, молим Вас да примите изразе мог искреног поштовања.

Аутор је био потпредседник Координационог центра за Косово и Метохију од 2001. до 2004. године. *Данас* је дошао у посед овог документа који објављује уз сагласност аутора.